

Schape

Ludiek én ecologisch

28

Op verschillende plekken in het openbaar groen worden tegenwoordig schapen ingezet om het gras kort te houden. Schapen 'in dienst van de gemeente' zijn er onder andere te vinden in Rotterdam, Nijmegen, Groningen. En ook in Nieuwerkerk aan den IJssel lopen een paar honderd schapen op de gemeentelijke groenstroken. De natuur vaart er wel bij, en schapen kunnen dingen die maaimachines niet kunnen. Ze komen op plaatsen waar machines niet bij kunnen. En behalve het gras kort houden zorgen ze ook voor een mooie, afwisselende vegetatie. Hun ontlasting (mest) zorgt ervoor dat diverse aantrekkelijke bloemen een kans krijgen. Naar schatting zetten inmiddels dertig gemeenten geregeld schapen in. Een kudde van 250 schapen eet in twee dagen 0,2 hectare grond schoon. Het is een relatief goedkope maaimethode, duurzaam en het doet het goed bij het publiek.

■ Vincent van Gogh

In Engeland worden schapen ingezet op natuurbegraafplaatsen. Zou het ook iets kunnen zijn voor 'gewone' begraafplaatsen? In vroeger tijden wel. In de 19^e eeuw liepen er schapen op de begraafplaats in Hoogeveen. De mooie begraafplaats, die uit 1854 dateert, was vanaf het begin een

trekpleister, maar het onderhoud werd door de gemeente zwaar verwaarloosd. Om de ergste wildgroei te voorkomen, liet de grafdelver schapen grazen op het terrein. Zo ontstond een half verwilderde dodenakker, rijk begroeid met heide- en andere planten. Vincent van Gogh is er geweest en was uitermate enthousiast over de plek en schilderde er de bloemen na. Hij schreef enthousiast: 'Gisteren vond ik een der eigenaardigste kerkhoven die ik ooit zag – verbeeld u een stuk heide met een heg van dicht opeenstaande mastboompjes eromheen, zó dat men menen zou dat 't een gewoon mastbosje was. Evenwel er is een ingang – een kort laantje, en dan komt men op een aantal graven begroeid met bunt en heide. Vele gemerkt met witte palen waarop de namen staan. Ik stuur er u een croquis van naar de studie welke ik ervan schilderde.' En ook in Heemskerk, op het kerkhof rond de NH-kerk, hebben schapen gegraasd. Uit een strafverordening uit 1600 wordt verboden op het kerkhof paarden, koeien of andere beesten te laten lopen om daarop te grazen. Een uitzondering wordt gemaakt door de schoolmeester en zijn schapen: *gereserveert die vrijheyt van den schoolmeester om sijn schaepen te moegen houden*. Pas in 1870 werd dit

Op natuurbegraafplaatsen in Engeland gebeurt het al. Hier worden ze vooral in het openbare groen ingezet: schapen. Zou het ook iets kunnen zijn voor begraafplaatsen? Beheerder Albert van der Laan ziet het best zitten. “Je kunt zo als begraafplaats laten zien oog te hebben voor natuurbeheer en het milieu.”

n op de begraafplaats?

verantwoord

Schape zijn duurzame, nette, schone begrazers

privilege ingetrokken.

In 2006 deed Architect Hajo Schilperoort in opdracht van de Stichting Islamitisch Begrafenis Wezen onderzoek naar de opvattingen en tradities die voor een islamitische begraafplaats van belang zijn en maakte op basis daarvan een conceptontwerp, getiteld: Faradis, de ommuurde tuin. Hij schrijft in zijn onderzoek: 'Cultuurhistorisch gezien is de tuin een beschermde oase van alles wat goed is in een onvergeeflijke uitgestrekte woestijn. De tuin is diep verbonden met het begrip paradijs en is dus bij uitstek geschikt voor het begraven en de dood.'

En: 'Overledenen dienen in vrede te rusten. Om de vrede en rust daadwerkelijk te bewaren, zal de begraafplaats niet door maaimachines worden opgeschikt,

maar door een kudde schape worden begrazen. Schape zijn ook in de islam een symbool van bescheidenheid, eenvoud en volgzzaamheid.'

Kuddedieren

Ada Wille, landschaps- en begraafplaatsarchitect, denkt dat schape heel goed ingezet kunnen worden op begraafplaatsen. "Schape lijken mij een heel goed 'beheerapparaat'. Ik heb in het verleden meegedaan aan een ontwerp-prijsvraag voor de nieuwe begraafplaats in Bunschoten, waar ik aan de opgehoogde kavels ieder een eigen invulling had gegeven. De taluds van de ophogingen en de ruimte ertussen liet ik begrazen door schape zodat de polder als het ware de begraafplaats werd ingeschoven. Zeker

op natuurbegraafplaatsen, afhankelijk van het beheerplan, kunnen schape ingezet worden. In Engeland op de natuurbegraafplaats Tarnmoor worden ze al ingezet. Het lijkt mij dat grazende schape op 'gewone' begraafplaatsen tussen 'reguliere' grafstenen, problemen kunnen opleveren. Denk aan de boeketjes en grafbeplanting. En die grafstenen vormen natuurlijk een lekker warm, droog plekje om op te gaan liggen."

Gijs Kerkhof van het Waterschap Aa en Maas geloof dat laatste niet. "Ik denk niet dat schape op monumenten zullen gaan liggen, het zijn namelijk kuddedieren. Bovendien moeten ze dagelijks 10 kilo gras bij elkaar grazen en zijn daar dus druk mee."

Het Waterschap Aa en Maas zet al drie jaar schape in bij het onderhouden van ecologische zones bij de Leijgraaf, een beek in het oosten van Noord-Brabant. "Wij gebruiken ze vooral om ecologische doelstellingen te kunnen behalen. Bij ons worden ze drie keer per jaar een week ingezet. Schape zijn duurzame, nette, schone begrazers. Voor zes hectare heeft een kudde ongeveer een week nodig. De plek wordt door de herder afgerasterd en de schape blijven daar dan een week staan. De keuze van het soort schaap bepaalt hoe kort ze het gras maaien. Hij haalt de schape weer op en wandelt naar het volgende gebied. Het publiek is erg enthousiast over deze duurzame oplossing en het levert meer diversiteit qua bloemen en grassen op. Hier in de buurt bieden boeren ook wel eens hun schape aan, maar wij werken met Natuurgrazers BV, een gespecialiseerd bedrijf in ontwikkeling en onderhoud van natuur. Deze firma kan ons garanderen om gespecialiseerde natuurdoelen te behalen."

Over hoe schape op begraafplaatsen zouden kunnen worden toegepast, heeft Kerkhof wel ideeën. "Je moet het gebied afrasteren met netten. Op de begraafplaats moet natuurlijk wel gras zijn, en gebruikers moeten dat geen bezwaar vinden. Ook zal het gebied niet te klein moeten zijn. Ik denk dat het goed toepasbaar zal zijn op kleinere begraafplaatsen rondom kerken. Misschien moeten daar dan meerdere dorpen aan meedoen, zodat de kudde steeds op een andere plek kan staan."

Geschiede grazers

Schape zijn bij uitstek geschikte grazers om op beperkte ruimtes in te zetten. Runderen en paarden zijn al snel te groot. Bovendien maken pony's en paarden veelal gebruik van vaste plekken in het weiland om hun behoeften te doen. Dit worden 'latrines' genoemd. Schape doen hun behoefte al lopend op diverse plekken. Geiten gebruiken hun bek, hoorns en poten om overal bij te kunnen en op te vreten en zijn dus al snel minder geschikt. Bovendien eten ze bijna alles, ook dat wat u liever wilt laten staan.

Het enige nadeel van schape is dat ze een grote aantrekkingskracht uitoefenen op loslopende honden, maar daar heeft u op de begraafplaats minder last van.

Schape op Engelse natuurbegraafplaats

Natuurbegraafplaats Tarnmoor Memorial Woodland in Yorkshire, Engeland. Hier zijn twee zones: bos (woodland), hier op de voorgrond te zien, waar de graven tussen de bomen liggen en dat omheind is, en weide (meadow) waar de graven in grasland liggen. Het grasland wordt begraasd door schape. Op het deel dat op de foto staat mogen ook huisdieren begraven worden, naast hun eigenaar ('pets & people').

Foto: Ada Wille

Golfbanen

Sjraar van Beek, ecooloog en directeur van Landschapsbeheer De Wassum in Venlo, heeft twintig kudde in zijn beheer en is hiermee de grootste 'schaapsherder' van Nederland. Opdrachtgevers zijn voornamelijk overheden als gemeenten, waterschappen en natuurbeheerders, zoals de provinciale landschappen, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. In eerste instantie moet hij lachen om de vraag of schape ook ingezet zouden kunnen worden op begraafplaatsen, maar dan zegt hij: "Ik vind het eigenlijk wel een goed idee. Wel denk ik dat ik dat het alleen kan op begraafplaatsen aan de rand van een dorp of een stad. Nog mooier zou het zijn om het in te voeren bij nieuwe groengebieden, waar de begraafplaats een onderdeel van is, want dan is er beleid op te voeren. Er zijn enkele nadelen, want schape poepen en oude monumenten kunnen ze omver gooien bij het schuren. Nederlanders zijn wat minder gevoelig voor natuurbeheer dan Engelsen en zullen het eerder netjes willen hebben op hun begraafplaatsen."

De Wassum heeft nu ook een aantal golfbanen in beheer en een plek bij Swalmen waar oude Keltische grafheuvels zijn. "In Engeland worden veel meer golfbanen met schape beheerd. Trouwens,

golfbanen ontstonden doordat mensen gingen spelen op kaal gegeten weides. Op ecologisch vlak zou het mooi zijn als vaker schape worden ingezet. Een aantal zandgronden in Nederland, waar nu bomen staan, zijn eigenlijk heidegronden. Als je daar de bomen kapt en de ondergroei weg laat grazen door de schape, komt de hei vanzelf weer terug. Ook een begraafplaats in een bos wordt er fraaier door, de bosrand kan zo doorlopen." Van Beek werkt het liefst met een kudde en een herder. "Zodat de schape al lopend grazen. Dat is een mooi gezicht en toont dat er ook nog dieren in de samenleving zijn. Mensen vinden het prachtig. De heerdgang, dat is het gebied dat een herder met zijn kudde schape kan beslaan op een dag, is ongeveer 30 km. Een dag begrazen kost ongeveer 275 euro. Ik verdien nauwelijks iets aan de schape, het zijn vrij oneconomische dieren."

Behoudend

De algemene begraafplaats in Zeist ligt in een bosrijk gebied. Daarnaast zijn er twee grasvelden met een oppervlakte van 1,7 hectare grasveld te onderhouden. Albert van der Laan, beheerder in Zeist en LOB-bestuurslid zegt lachend: "Schape op de begraafplaats, dat lijkt me wel een ludiek idee. Ik zie het zo voor me op de Gro-

ningse en Friese terpbegraafplaatsen! Op de Zeister begraafplaats zou ik ze alleen kunnen inzetten op de grasvelden. Niet bij de grafvakken, want mijn Zeister klanten zijn nogal behoudend en willen rond hun graven geen gepraas van dieren, denk ik. Op de grasvelden zou ik ze wellicht kunnen inzetten, zeker als ik die gebieden dan afzet en omdat het om een afgebakende periode gaat. We hebben achter de aula een grasveld dat we 26 keer per jaar maaien. Dat veld moet kort gehouden worden, daar zie ik de schape niet zo snel rondlopen. Het andere grasveld is ongeveer één hectare groot, daar zouden ze wel kunnen grazen."

Het zou een mooie pr-stunt kunnen zijn, meent Van der Laan. "Waarmee je als begraafplaats laat zien oog te hebben voor natuurbeheer en het milieu. Ik denk wel dat je dat goed moet voorbereiden. Dat je een klankbordgroep moet instellen. En iemand van de begraafplaats vrijstellen die het verduidelijkt aan je doelgroep en het breeduit communiceert. Met aankondigingen in de nieuwsbrief en de wijkkrant, pers uitnodigen, misschien een inspraakavond houden voor bezoekers, waarbij een herder of een ecooloog uitlegt hoe het in zijn werk zou kunnen gaan. Dat zou goede pr zijn. Het bezwaar van de schapenmest zie ik niet zo, dat is alleen maar goede mest. Op de dijken van de Noordoostpolder zie je precies waar schape hebben begrazen. Daar zijn heel mooie grasvelden ontstaan met zeer diverse bloemen erin." ■

Schape kunnen dingen die maaimachines niet kunnen